

АДМИНИСТРАТИВНОТО НАКАЗВАНЕ В
ОБЛАСТТА НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ ПОРЪЧКИ*Милка Любомирова Ламбева*

ADMINISTRATIVE PUNISHMENT IN THE FIELD OF PUBLIC PROCUREMENT

Milka Lyubomirova Lambeva

Abstract: *This article aims to examine the main administrative punishment in the field of public procurement. The subject of the article are: how the general principles of administrative penal law are incorporated in the Public Procurement Act; the subjects of administrative and criminal liability for public procurement infringements; the composition of administrative violations in the sphere of public procurement and the penalties provided for them and the procedure for establishing administrative violations in the sphere of public procurement and imposing of administrative penalties.*

Key words: *procurement; PUBLIC procurement act; entities; executor; administrative violation; administrative punishment; subject of administrative criminal law; control; principles; an act establishing an administrative violation; punitive decree.*

Режимът на обществените поръчки е един от най-дискутираните в страната ни. И това е така, тъй като разходването на публични средства, каквото безспорно представлява възлагането на обществените поръчки, засяга пряко всички нас, гражданите на Република България.

Режимът на обществените поръчки засяга редица интереси, основна роля измежду които заемат именно обществените интереси. Не можем да не се съгласим с мнението на професор Къндева, че именно чрез пазарите на обществените поръчки държавите участват в търговска дейност. Тяхното участие обаче е не с цел да се сдобият с финансова облага, а за постигане на обществени ползи и в името на обществени интереси.

Ето защо контролът, който се осъществява в тази област, е непрестанен и подлежи на строга регламентация. Всъщност това е и един от основните въпроси относно начина на възлагане на обществените поръчки – как държавата ни и в частност законодателството да достигнат до такива механизми, чрез които, от една страна, да спомог-

нат процедурата по обществени поръчки да не се превръща в основа за корупционни практики, а от друга – да не утежняват самото производство до степен, до която същото да не покрива нуждите на възложителите.

Механизмите за контрол при възлагане на обществените поръчки са няколко, като безспорно важно място сред тях заема административното наказване¹. Това е така, защото чрез административнонаказателните разпоредби се възпитават участниците във възлагателните процедури, а лицата, нарушили разпоредбите на действащите в тази сфера закони, понасят своята отговорност за това. Тези разпоредби имат и своята предупредителна и превантивна функция.

Институтът на административното наказване е предмет на изследване от редица видни административисти². Предмет на настоящата статия е отговорът на въпроса какъв облик имат основните положения на този институт в процедурата по възлагане на обществените поръчки. Ето защо на изследване ще бъдат поставени следните въпроси:

¹ Контрол в областта на обществените поръчки извършват също Агенция по обществени поръчки, Агенция за държавна финансова инспекция, органите на Сметната палата и, разбира се, Комисия за защита на конкуренцията и Върховен административен съд.

² П. Стайнов, Иван Дерменджиев, Дончо Хрусанов, Димитър Костов, Цветан Сивков, Кино Лазаров. Относно административното наказание интерес представлява посветената на този въпрос монография на Цветан Сивков, наименувана „Административно наказване. Материалноправни и процесуалноправни въпроси“, в която е направено обстойно изследване на основните проблеми, свързани с наказването по административен ред.

– по какъв начин общите принципи на административнонаказателното право са инкорпорирани в Закона за обществените поръчки³;

– кои са субектите на административнонаказателната отговорност за нарушения в областта на обществените поръчки;

– какви са съставите на административните нарушения в сферата на обществените поръчки и предвидените за тях наказания;

– какво е процедурата по установяване на административни нарушения в сферата на обществените поръчки и налагане на административния наказани.

I. Принципи на административното наказване, залегнати в ЗОП

Административното наказване по реда на ЗОП е част от административнонаказателния процес като цяло, поради което следва всички принципи на този процес. Въпреки всичко някои от тези принципи са по-явно изразени и намират своето проявление както в теоретичните разработки, свързани с възлагането на обществени поръчки, така и в самата практика по прилагане на Закона за обществените поръчки. Основно място при налагането на административни наказания по реда на ЗОП заемат:

– **принцип на законността.** Налагането на административните наказания за нарушения, извършени в сферата на обществените поръчки, се извършва при строго зачитане както на материалните разпоредби на ЗОП и Закон за административните нарушения и наказания, така и на процесуалните. Законът за обществените поръчки урежда подробно субектите и съставите на нарушенията и процедурата по налагане на административни наказания. Заедно със ЗОП като специални закони относно налагането на административни наказания се прилагат Законът за държавната финансова инспекция и Правилникът по приложение на ЗДФИ, както и Законът за Сметната палата. В тази поредица от нормативни актове намира своето място и Правилникът по прилагане на Закона за обществени поръчки. За неуредените от ЗОП въпроси приложими са общите разпоредби на Закона за административните нарушения и наказания;

– **принципът на защита интересите на държавата, организациите и гражданите, който е в пряка връзка с принципа за справедливост на наложеното наказание.** проявление на тези два принципа е задължението на наказ-

ващите органи за налагане на справедливо и съответно на закона наказание. Наказанието не трябва да е нито занижено, нито прекалено увеличено. Наказанието, налагани при извършване на нарушения в сферата на обществените поръчки, са определени в Закона за обществените поръчки и основно са съобразени със стойността на тези поръчки. Доколко размерът на предвидените санкции отговаря на изискването за справедливо определяне на наказанията, ще бъде предмет на дискутиране малко по-нататък в настоящата разработка;

– **принципът на равенство на страните в процеса.** В производството по налагане на административни наказания по реда на ЗОП страните са равни. Ето защо наказващият орган има точно определени от нормативните актове правомощия, що се касае до достъп на информация, методи за действие и средства за въздействие, като заедно с това възложителите освен предвидените от закона задължения за оказване на съдействие при извършване на проверките имат и права, свързани с подаване на възражения срещу констатациите на проверяващите лица, като например право на възражение срещу проектодоклада, изготвен от Сметната палата. На това право кореспондира задължението на Сметната палата да преразгледа направените констатации и да прецени доводите, посочени от възложителя. Възложителите също така имат право да оспорват наложените им наказания;

– **принципът за участие на административен орган като водещ административнонаказателния процес.** Този принцип, определен от Иван Дерменджиев като специфичен за българското административно право, предвижда наказващият орган да действа винаги като орган на администрацията. Това изискване намира своето проявление и в Закона за обществените поръчки. Както вече бе уточнено, контролните органи, респективно лицата, които налагат административни наказания за извършени по реда на ЗОП и ППЗОП нарушения, са държавни органи и заемат своето място в администрацията на страната ни. Само и единствено оправомощените от ЗОП органи могат да издават наказателни постановления в сферата на обществените поръчки;

II. Субекти на административнонаказателната отговорност за нарушения в областта на обществените поръчки

³Наричан по-нататък ЗОП.

Субектите на административнонаказателната отговорност в областта на обществените поръчки се определят съобразно това дали извършеното нарушение по ред на Закона за обществените поръчки, или по реда на Правилника за прилагане на Закона за обществените поръчки.

Относно нарушения на разпоредбите на ЗОП

Административнонаказателно отговорни лица при извършване на разпоредбите на Закона за обществените поръчки са:

- възложителите на обществените поръчки;
- длъжностно лице, определено от възложителя да организира и/или да възлага обществени поръчки по реда на чл. 7, ал. 1 от ЗОП, в случай на нарушенията, предвидени в чл. 247–256 от ЗОП⁴;

Възложителите на обществени поръчки са определени в чл. 5 от Закона за обществените поръчки. Както вече бе уточнено, с приемане на визираната разпоредба е възприет изцяло нов подход при определяне качеството на възложител на обществените поръчки. Съгласно нововъзприетата дефиниция възложители на обществени поръчки могат да бъдат само физически лица. Юридически лица и други държавни институции не могат да бъдат субекти на административно наказване в сферата на обществените поръчки.

Субектите на административни нарушения, извършвани по реда на Закона за обществените поръчки, са изброени изчерпателно и разпоредбите в тази област не подлежат на разширително тълкуване. С новия ЗОП отпадна предвидената в отменения закон лична отговорност на членовете на комисията за провеждане на обществена поръчка за извършеното от тях нарушение в това им качество⁵. Отпадна и възможността, предвидена в чл. 8, ал. 3 от отменения Закон за обществени поръчки, съгласно която законният представител на възложителя – юридическо лице, също подлежи на административно наказание⁶, освен, разбира се, когато самият представител е определен от закона като възложител на обществена поръчка, както е в хипотезата на чл. 5, ал. 2, т. 16 от ЗОП⁷.

Относно нарушения на Правилника по прилагане на ЗОП

⁴Чл. 259 от ЗОП.

⁵Решение № 2617 от 20.4.2017 г. по адм.д. № 1348/2017 г. на Административен съд – София; Решение № 7243 от 21.11.2016 г. на АдмС – София по адм. д. № 9173/2016 г.; Решение № 5373 от 7.07.2016 г. на СРС по а. н. д. № 1082/2016 г.

⁶Решение № 245 от 12.06.2017 г. на АдмС – Монтана по к. а. н. д. № 180/2017 г. Решение № 245 от 12.06.2017 г. на АдмС – Монтана по к. а. н. д. № 180/2017 г.

⁷Решение № 25 от 25.01.2017 г. на АдмС – Видин по к. а. н. д. № 287/2016 г.

Административнонаказателните разпоредби относно нарушенията на разпоредбите на ППЗОП се съдържат в чл. 141 и чл. 142 от Правилника. Разпоредбата на чл. 141, ал. 1 гласи, че за нарушаване разпоредбите на правилника, виновните лица и лицата, които са допуснали извършване на нарушение, се наказват по чл. 32 от Закона за административните нарушения и наказания. Ал. 2, от своя страна, предвижда, че всеки член на комисия носи отговорност за извършените от него нарушения на ППЗОП. Оттук могат да се изведат и основните качества, на които лицата следва да отговарят, за да понесат административнонаказателна отговорност относно неспазване Правилника по прилагане на ЗОП:

- виновно да са извършили нарушение на императивните разпоредби на правилника или
- да са допуснали извършване на нарушение или
- лицата да са членове на комисията и да са извършили нарушение на правилника.

Всъщност изразът „виновните лица“, използван в чл. 141, ал. 1 от Правилника за прилагане на закона, буди недоумение. Административното наказание се налага само при наличие на вина в дееца без значение от формата на вината – умисъл или непредпазливост. Какво е имал предвид съставителят на правилника с това допълнително уточнение на разпоредбата на чл. 141? Дали в същото не е вложена конкретна идея, или е целено да уточни, че наказание във връзка с нарушение на изискванията на правилника може да се наложи само в случай че това нарушение е извършено умишлено? Това обаче не кореспондира нито с правната логика на нормативната уредба, регулираща сферата на обществените поръчки, нито с целите на самия Закон за обществени поръчки. Считаю, че изразът „виновните лица“ следва да бъде премахнат. В крайна сметка един от основните елементи на административното нарушение е вината. Без вина няма нарушение, поради и което употребата на този израз е напълно излишна.

Следва да се има предвид, че за да бъде реализирана административнонаказателната отговорност в областта на обществените поръчки

спрямо конкретно физическо лице, е нужно това лице да е притежавало качеството на възложител към момента на извършване на нарушението, а не към датата на налагане на самото наказание. Често пъти към датата на налагане на административни наказания лицата, определени като субект на административното нарушение, вече не са възложители по смисъла на ЗОП. Това обаче не пречи те да бъдат привлечени към административнонаказателна отговорност.

III. Състави на административните нарушения по ЗОП и административни наказания при нарушения на Закона за обществените поръчки

Състави на административни нарушения

В чл. 31 от ЗАНН се съдържат общите състави на административни нарушения, като във всеки нормативен акт допълнително се установяват съставите на нарушенията за конкретната сфера, която даденият закон урежда. Административнонаказателната отговорност по ЗОП може да се търси само за деяния, които са включени в административнонаказателните разпоредби на ЗОП. В Закона за обществените поръчки липсва общ състав за нарушаване на императивните правила на ЗОП относно организиране и провеждане на процедурите за възлагане, включително и за сключване на договорите. Съставите на административни нарушения, извършени в областта на обществените поръчки, се съдържат в част осма от Закона за обществените поръчки, чл. 249 до чл. 259 от Закона.

Административни наказания при нарушения на ЗОП

Законът за обществените поръчки предвижда един вид административно наказание – глоба. В съответствие с нововъзприетия от законодателя подход, съгласно който възложителите на обществени поръчки могат да бъдат само физически лица, новият Закон за обществени поръчки не предвижда имуществената санкция като вид административно наказание. Изключение прави единствено разпоредбата на чл. 258 от ЗОП, съгласно която КЗК налага имуществена санкция на юридическа лица или еднолични търговци,

които не са осигурили съдействие на Комисията при изпълнение на задълженията ѝ. Глобата се определя като процент от стойността на сключения договор с ДДС и не може да надвишава въведената в закона максимална горна прагова стойност. Когато в договора не е посочена обща стойност или тя не може да се определи, размерът на глобата се определя въз основа на средствата за съответната дейност, предвидени в бюджета на възложителя⁸. Предвид факта, че глобата се налага на физическото лице – възложител, тя се заплаща лично от него, а не от бюджета на ведомството (организацията), което това лице представлява.

Въпросът за размера на определените в ЗОП глоби бе предмет на разгорещени дебати при обсъждане на Законопроекта за обществените поръчки⁹. Изказа се мнение, че определените предели са твърде завишени, както и обратното становище, според което за редица нарушения предвидените максимални прагове са ниски. В крайна сметка при приемане на ЗОП в неговия краен вариант определените в законопроекта прагове бяха занижени¹⁰. Остава отворен въпросът доколко целесъобразно е това законодателно решение. Нормите, регулиращи режима на обществените поръчки, са от изключително значение за обществото ни, най-вече поради огромния размер на публични средства, които се разходват при възлагане на тези поръчки. Неспазването на разпоредбите на ЗОП, особено когато това неспазване е волево и цели чрез накърняване интересите на обществените нужди да задоволи личности такива, не може да бъде пренебрегвано и наказанията при подобен тип нарушение трябва преди всичко да съответстват на тежестта на извършените нарушения. А тежестта на нарушенията, извършени в сферата на обществените поръчки, е голяма, най-вече защото тези нарушения влияят негативно върху държавния бюджет, върху средствата, които са предвидени да задоволят интересите на всички нас – гражданите на Република България. Ето защо размерът на наложените глоби трябва да бъде такъв, че да може, ако не изцяло, то поне частично да поправи вредите,

⁸ Чл. 257 от ЗОП.

⁹ Вж. Стенограма на Народното събрание от 02.02.2016 г. Стенограмата може да бъде намерена на следната интернет страница: <http://www.parliament.bg/bg/plenaryst/ns/51/ID/5483>

¹⁰ Така например Законопроектът за обществени поръчки предвиждаше, че за нарушение по чл. 2, ал. 2, наказанието е глоба в размер на 2 на сто от стойността на сключения договор с включен ДДС, но не повече от 20 000 лв. В приетия Закон за обществени поръчки сумата 20 000 лева бе намалена на 10 000.

настъпили от извършените нарушения. Неоснователно е мнението, че високите глоби не съответстват на доходите на възложителите на обществени поръчки. Последните, бидейки част от органите на държавния апарат, трябва да осъзнават поетата от тях отговорност и да не допускат грешки при изпълнение както на техните задължения, така и на работата на ведомството, което ръководят. Ето защо високият размер на глобите при извършване на нарушения от страна на възложителите не само е оправдан, а и би трябвало да спомогне за поправянето настъпилите от нарушението вреди. Още повече, че наложените по реда на ЗОП глоби в повечето случаи са напълно събираеми.

IV. Производство за търсене на административнонаказателна отговорност при нарушения, извършени в сферата на обществените поръчки в сферата на обществените поръчки

Производството за установяване на административни нарушения, извършено в сферата на обществените поръчки, като всяко административнонаказателно производство започва с издаване на акт за установяване на административни нарушения. В чл. 260 и 261 от ЗОП намираме отговор на въпроса „кой може да издава актове за установяване на административни нарушения по ЗОП“?. Това са:

- оправомощени одитори на Сметната палата, когато нарушението е констатирано от органите на Сметната палата;
- длъжностни лица на Агенцията за държавна финансова инспекция, когато нарушението е открито от АДФИ.

Административнонаказващи органи

Налагането на наказанието се извършва с издаване на наказателно постановление. Законът изчерпателно посочва органите, които имат право да налагат административни наказания за извършени нарушения по ЗОП. Това са:

- председателят на Сметната палата или оправомощени от него длъжностни лица при нарушение, констатирано от органите на Сметната палата¹¹;

- министърът на финансите или оправомощени от него длъжностни лица, когато АУАН е издаден от органи на АДФИ.

Обстоятелства, изключващи административната отговорност

Предвид факта, че в производството по налагане на административни наказания за нарушения, извършени по реда на ЗОП, се прилагат субсидиарно нормите на ЗАНН, то можем да твърдим, че и в това производство могат да възникнат обстоятелствата, уредени в Закона за административните нарушения и наказания, които да изключат налагане на административно наказание.

В тази връзка следва да се има предвид, че приложима ще бъде и разпоредбата на чл. 28 от ЗАНН и ако административнонаказващият орган прецени, че извършеното нарушение е маловажен случай, той може да предупреди писмено нарушителя и да не издава наказателно постановление. В кои случаи обаче е налице маловажност на нарушението при едни толкова важни правоотношения, каквито са правоотношенията, развиващи се в сферата на обществените поръчки? Може да се приеме, че в общия случай маловажност при извършване на деянието ще е налице, когато нарушението се явява формално, от него не са настъпили общественоопасни последици и не са нарушени правата и законните интереси на трети лица, в това число липсва нанесена имуществена вреда. Въпреки всичко следва да се има предвид, че правоотношенията по провеждане на обществените поръчки са строго и формализирано регулирани от страна на законодателя и приложението на чл. 28 от ЗАНН трябва да се прилага изключително стриктно от наказващия орган, като се съобразят конкретната процедура на възлагане, вида на извършеното нарушение и настъпилите вредоносни резултати от извършеното деяние¹². За яснота следва да се отбележи, че съгласно ТР №1 на ВАС от 12 декември 2007 г. преценката на административния орган за маловажност на случая е по законосъобразност и тя подлежи на съдебен контрол¹³. Неприлагането на разпоредбата на чл. 28 от ЗАНН от

¹¹ Чл. 260, ал. 2 от ЗОП.

¹² Относно приложението на чл. 28 от ЗАНН интерес представлява Решение № 60 от 30.03.2017 г. на Административен съд – Ямбол, с което като маловажно е квалифицирано извършено нарушение по реда на ЗОП, изразяващо се в непровеждане на процедура по договаряне без обявление за възлагане на обществена поръчка за доставка на природен газ. Съдът е констатирал, че са налице предпоставките по чл. 28 от ЗАНН, тъй като дружеството, с което е сключен договор, „упражнява дейност, запазена единствено за него, с което се изключва възможността доставката на природен газ на територията на област Ямбол да се осъществява от друг лицензиран оператор. В този смисъл макар и формално извършено, констатираното нарушение по никакъв начин не нарушава принципите на ЗОП“.

¹³ Вж. Тълкувателно постановление №1 от 27.02.2017 г. на ОСС от Наказателната колегия на ВСК и ОСС от Втора колегия на Върховния административен съд.

наказващия орган е винаги основание за отмяна на издаденото наказателно постановление като издадено в противоречие със закона.

Няма да се стигне и до ангажиране на административнонаказателна отговорност в случаите, в които е налице просрочие при процедурата по налагане на административно наказание. В тази връзка ЗОП предвижда, че актовете за установяване на административни нарушения се издават в срок от 6 месеца от деня, в който нарушителят е открит, но не по-късно от 3 години от извършване на нарушението. Уредените от Закона за обществени поръчки срокове са специални спрямо тези по чл. 34 от ЗАНН. Сроковете са давностни и след тяхното изтичане се погасява възможността да бъдат реализирани всички правомощия на наказващия орган по административнонаказателното правоотношение.

Обжалване и изпълнение на наказателните постановления, издадени във връзка с нарушения, извършени по реда на ЗОП:

Обжалване

Обжалването на наказателните постановления, издадени във връзка с извършените по ЗОП нарушения, се осъществява изцяло по реда на Закона за административните нарушения и наказания.

Издадените наказателни постановления ще подлежат на обжалване пред съответния районен съд, в района на който е извършено или довършено нарушението, а решението на РС подлежи на касационен контрол пред компетентния административен съд.

Изпълнение

При изпълнение на наказанията е приложима общата норма на чл. 82, ал. 1, буква б) от ЗАНН, съгласно която наложеното наказание не се изпълнява, ако са изтекли две години, когато наложеното наказание е глоба. Давността започва да тече от влизане в сила на акта, с който е наложено наказанието, и се прекъсва с всяко действие на надлежните органи, предприето спрямо наказания за изпълнение на наказанието. След завършване на действието, с което е прекъсната давността започва да тече нова давност. Независимо от спирането или прекъсването на давността, административното наказание не се изпълнява, ако е изтекъл срок, който надвишава с една втора предвидения двугодишен срок¹⁴.

В края на тази част от разработката е нужно с няколко изречения да представя и начина на

ангажиране на административнонаказателната отговорност по реда на Правилника за прилагане на ЗОП. При образуване на производството за търсене на административнонаказателна отговорност за нарушения, извършени на ППЗОП до голяма степен важат правилата, уредени в ЗОП и, разбира се, в Закона за административните нарушения и наказания. Разлика откриваме в това, че административнонаказателните производства за нарушения на ППЗОП се образуват винаги от длъжностни лица към АДФИ, като наказващ орган е министърът на финансите или оправомощени от него длъжностни лица. Това правило се прилага и тогава, когато нарушенията са открити от одиторите на Сметната палата. В този случай докладите се изпращат на АДФИ за търсене на административнонаказателна отговорност.

Настоящата статия има за цел да разкрие някои от основните моменти на административното наказване в сферата на обществените поръчки, както и да посочи някои от основните проблеми. Административнонаказателните разпоредби заемат малка, но значителна част от Закона за обществените поръчки и Правилника по неговото прилагане. Чрез тези разпоредби законодателят цели и да превъзпита, и да накаже възложителите на обществени поръчки, които си позволяват да нарушават разпоредбите на действащото в областта законодателство. Заедно с това нормите безспорно предупреждават възложителите за последиците, които могат да настъпят вследствие от неправомерното им поведение, а оттам – имат безспорно превантивно действие. Доколко обаче уредбата отговаря на действителната обстановка в държавата и представлява ли тя ефективен способ за контрол? Редица въпроси, част от които, посочени в изложението, тепърва предстои да получат своя отговор, а на други съдебната практика вече отговори. Едно е сигурно – в държава, в която думите „обществена поръчка“ и „корупция“ често вървят ръка за ръка, всяка форма на контрол е необходима, включително и контролът, осъществяван чрез налагане на административни наказания.

БИБЛИОГРАФИЯ

Дерменджиев, И. Производство за налагане на административни наказания в Народна република България. С.: Наука и изкуство, 1963. // **Dermendzhiev, I.**

¹⁴ Чл. 82, ал. 2 и 3 от ЗАНН.

Proizvodstvo za nalagane na administrativni nakazania v Narodna republika Bulgaria. S.: Nauka i izkustvo, 1963.

Дерменджиев, И. Административни нарушения и наказания. С.: Наука и изкуство, 1981. // **Dermendzhiev, I.** Administrativni narushenia i nakazania. S.: Nauka i izkustvo, 1981.

Голева, П., Марков, М. Новата правна уредба на обществените поръчки. С.: ИК „Труд и право“, 2014. // **Goleva, P., Markov, M.** Novata pravna uredba na obshtestvenite porachki. S.: IK „Trud i pravo“, 2014.

Марков, М., Димова, Е., Александров, А., Кациарова, М. Обществени поръчки. С.: ИК „Труд и право“, 2016. // **Markov, M., Dimova, E., Aleksandrov, A., Katsarova, M.** Obshtestveni porachki. S.: IK „Trud i pravo“, 2016.

Павлова, М. Обществени поръчки. Управление и контрол. С.: Издателски комплекс – УНСС, 2017. //

Pavlova, M. Obshtestveni porachki. Upravlenei i kontrol. S.: Izdatelski kompleks – UNSS, 2017.

Панов, Л., Р. Илкова. Процесът по ЗАНН. С.: Сиела, 2009. // **Panov, L., R. Ilkova.** Protsesat po ZANN. S.: Siela, 2009.

Пешева-Горанова, И. Административноправен режим на обществените поръчки. С.: Университетско издателство „Стопанство“, 2008. // **Pesheva-Goranova, I.** Administrativnopraven rezhim na obshtestvenite porachki. S.: Universitetsko izdatelstvo „Stopanstvo“, 2008.

Сивков, Ц. Административно право и административен процес. Плевен: Издателски център МИ – Плевен, 2013. // **Sivkov, Ts.** Administrativno pravo i administrativen protses. Pleven: Izdatelski tsentar MI – Pleven, 2013.

Сивков, Ц. Споразумението по административно-процесуалния кодекс. С.: Сиела, 2012. // **Sivkov, Ts.** Sporazumenieto po administrativno-protsesualnia kodeks. S.: Siela, 2012.